

PROFESIONALIZACE DOBROVOLNICKÉ PEDAGOGIKY V ČESKÉ TÁBORNICKÉ UNII PO ROCE 1989

PROFESSIONALISATION OF VOLUNTEER PEDAGOGY IN ČESKÁ TÁBORNICKÁ UNIE AFTER 1989

Lucie Kozma

Ústav školní pedagogiky, Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Zlín

Abstrakt

Příspěvek se zaměřuje na proces profesionalizace dobrovolnické pedagogiky v prostředí neformálního vzdělávání na příkladu České tábornické unie po roce 1989 do současnosti. Na základě analýzy veřejně dostupných dokumentů organizace sleduje proměnu od hnutí založeného na dobrovolnické tradici k institucionálně ukotvenému vzdělávacímu aktérovi. Studie ukazuje postupné formování systematického vzdělávání vedoucích, vymezování kompetencí i reakce na státní regulační rámce. V této souvislosti text otevírá otázku konceptualizace role tzv. dobrovolného pedagoga volného času jako specifického aktéra neformálního vzdělávání. Studie vychází z analýzy organizačních dokumentů a reflektuje proměny vzdělávací praxe v širším kontextu společenské transformace.

Klíčová slova: *neformální vzdělávání; profesionalizace; dobrovolný pedagog volného času; institucionalizace; Česká tábornická unie*

Abstract

The paper explores the professionalisation of volunteer pedagogy in non-formal education through the case of Česká tábornická unie after 1989. Drawing on publicly available organisational documents, it traces the shift from a volunteer-based movement to an institutionally embedded educational actor. The study analyses the gradual systematisation of leader training, the articulation of competence frameworks and responses to state regulation. In this context, the paper introduces the concept of the “voluntary leisure-time educator” as a specific actor within non-formal education. The study is based on the analysis of organisational documents and reflects changes in educational practice within the broader context of societal transformation.

Keywords: *non-formal education; professionalisation; voluntary leisure-time educator; institutionalisation; Česká tábornická unie*

1 ÚVOD

Po roce 1989 se výrazně proměnily podmínky fungování organizací pracujících s dětmi a mládeží. Organizace získaly větší autonomii, zároveň však musely hledat nové způsoby financování, řízení a vymezování své odpovědnosti. Tyto změny lze chápat jako součást širší transformace občanského sektoru a postupné profesionalizace vzdělávacích aktérů (Mahoney, 2004; Mahoney & Rueschemeyer, 2003).

2 TEORIE

Příspěvek se zaměřuje na Českou tábornickou unii (ČTU), která po obnovení činnosti v roce 1990 hledala svou podobu v nových společenských podmínkách (Hochman, 1992). Zásadní proměnou bylo rozšíření systematické práce s dětmi, což otevřelo otázku vzdělávání vedoucích a jejich pedagogické odpovědnosti (ČTU, 1992; ČTU, 2020; Hochman, 1992).

Cílem příspěvku je popsat, jak se po roce 1989 proměňovalo vzdělávání vedoucích a jak lze tuto proměnu chápat jako proces postupné profesionalizace dobrovolnické pedagogické práce. V této souvislosti je zde pracovní použít pojem dobrovolný pedagog volného času, který má pomoci pojmenovat specifickou roli vedoucích působících na dobrovolnické bázi.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Studie má charakter historicko-srovnávací dokumentární případové studie zaměřené na období po roce 1989 do současnosti (Mahoney, 2004; Mahoney & Rueschemeyer, 2003). Vychází z účelově vybraného korpusu dokumentů relevantních k výzkumnému cíli, zaměřených na vzdělávání vedoucích, jejich kompetence a institucionální ukotvení organizace. Dokumenty byly vybírány na základě jejich relevance k tématu vzdělávání vedoucích a jejich dostupnosti v jednotlivých časových obdobích. Korpus tvoří dobové texty z počátku 90. let (zejména časopis Trail), interní materiály k tábornickým školám,

jubilejní publikace, webové dokumenty organizace a kurikulární dokument ke kurzu Velká placka (ČTU, 2022), doplněné o dokumenty ke státním požadavkům na přípravu vedoucích.

Analýza probíhala iterativně prostřednictvím opakovaného čtení, identifikace témat a jejich porovnávání v čase a lze ji chápat jako tematicky orientovanou analýzu dokumentů. Dokumenty jsou chápány jako historicky podmíněné prameny (McCulloch, 2004), interpretované s ohledem na kontext jejich vzniku (Howell & Prevenier, 2001). Srovnání etap vychází z principu structured, focused comparison (George & Bennett, 2005).

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Po roce 1989 se vzdělávání vedoucích v České tábornické unii proměňuje postupně – od modelu založeného na tradici a zkušenosti k více reflektovanému a systematizovanému přístupu. Dobové texty z počátku 90. let ukazují napětí mezi důrazem na praktické dovednosti a potřebou formulovat pedagogické cíle práce s dětmi (Hochman, 1992; Vlček, 1994). Role vedoucího se tak posouvá od nositele tradice k aktérovi s pedagogickou odpovědností.

V další etapě dochází ke standardizaci vzdělávání. Volnější formy jsou nahražovány strukturovanými kurzy s jasně vymezeným obsahem a cíli, zaměřenými na rozvoj kompetencí pro práci s dětmi (ČTU, 2022). Do procesu vstupuje i institucionální a regulační rámec (ČTU, 2020; ČTU, n. d.). Vzdělávání vedoucích se tak stále více odehrává v prostoru, kde se propojuje dobrovolnická tradice s požadavky na explicitně formulované kompetence a odpovědnost.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Z analýzy vyplývá, že po roce 1989 dochází k proměně role vedoucího. Rozšíření práce s dětmi a potřeba systematictějšího vzdělávání vedly k postupnému vymezování kompetencí a odpovědnosti. Profesionalizace v tomto smyslu neznamena ztrátu dobrovolnického charakteru, ale spíše proměnu očekávání a způsobu, jakým je pedagogická práce reflektována a organizována.

V této souvislosti lze roli vedoucího interpretovat prostřednictvím pracovního pojmu dobrovolný pedagog volného času, který označuje aktéra dlouhodobě realizujícího výchovně-vzdělávací činnost s dětmi a mládeží na dobrovolnické

bázi. Tento pojem neslouží jako označení profesní kategorie, ale jako analytický nástroj, který umožňuje popsat proměnu očekávání a kompetencí vedoucích v prostředí neformálního vzdělávání, zejména ve vztahu k jejich postupně rostoucí pedagogické a institucionální odpovědnosti.

6 LITERATURA

- Česká tábornická unie. (1990). Rozhovor s Vlčkem. *Trail*, (1).
- Česká tábornická unie. (1992). ČTU – pojd' mezi nás. *Trail*, (3).
- Česká tábornická unie. (2020). *30 let ČTU = 30 let kamarádství*.
- Česká tábornická unie. (2022). *Velká placka: Obsahová náplň kvalifikačního kurzu*.
https://tabornickazakladna.cz/sites/default/files/2023-07/velka_placka.pdf
- Česká tábornická unie. (n. d.). *O nás*. Získáno 15. února 2026 z:
<https://tabornici.cz/o-nas>
- George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. MIT Press.
- Hochman, J. (1992). Zpráva o stavu Unie I. *Trail*, (5).
- Howell, M. C., & Prevenier, W. (2001). *From reliable sources: An introduction to historical methods*. Cornell University Press.
- Mahoney, J. (2004). Comparative-historical methodology. *Annual Review of Sociology*, 30, 81–101. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110507>
- Mahoney, J., & Rueschemeyer, D. (Eds.). (2003). *Comparative historical analysis in the social sciences*. Cambridge University Press.
- McCulloch, G. (2004). *Documentary research: In education, history and the social sciences*. Routledge.
- Vlček, V. (1994). *Co všechno je UTŠ, a co by hlavně měla být*. Interní materiál UTŠ, Slunečná paseka.